

HADİTH AS SCRIPTURE BY PROF. AİSHA Y. MUSA

BOOK REVIEW BY ARNOLD AY MOL

Çeviren: Saadet ALTAY

Hadith as scripture, hadisin otoritesi hakkında hem son dönem hem de ilk dönem tartışmalarını içeren ilk kitaptır. Hadis rivayeti akademik ilgi meselesi yanı sıra Müslümanların günlük hayatıyla ilgilidir. Hadith as scripture, konu üzerinde erken dönem mevcut metnin batı dillerine ilk tercümelerini kapsamaktadır. Bu çalışma, İslam'da hadis rivayeti üzerinde yapılan en erken mevcut tartışmalar ve onların çağdaş tartışmalarıyla kıyaslanmalarını ortaya çıkarmaktadır.

Modern İslami hareketlerde, Müslüman toplumun ilerlemesi ve çağı yakalaması için reform ihtiyacından dolayı yeni bir eğilim ortaya çıkmıştır. Seyyid Kutup ve Muhammed Abduh gibi ünlü yenilikçiler Kur'an ve mesajı üzerinde, İslam için önemli temel olarak kabul edilen hadis ve diğer tarihi materyallerden daha yoğun bir şekilde odaklandılar. Onların gerekçesi modern toplum ve bilgi için Kur'an'ın kullanım ve anlamda daha uygulanabilir zaman üstü ve esnek olmasıydı. Bu eğilim daha ilerlendiğinde ve sonunda bir çok yenilikçiler ve gruplar Kur'anla ilişki bütün tarihi materyali faydasız ya da yanlış öğretilmiş gibi onlardan vazgeçtiler ve İslam hakkındaki fikirleri için Kur'anı büyük ya da tek kaynak olarak kabul etmeye başladılar. Bu yenilikçi fikirler İslamdaki geleneksel ekollerin büyük çoğunluğu tarafından İslam inancına ters düşen fikirler olarak görülmekte bu fikirler eleştirilmekte tehlikeli ve kafir olarak isimlendirilmektedirler. Müslümanların büyük çoğunluğu hala geleneksel ekoller tarafından son derece etkin bir şekilde kontrol edildiği için bu yenilikçi hareketler her zaman çoğunluk arasında azınlık olarak kalarak sadece belli ülkeler ve sosyal kesimler arasında başarılı olmuştur. Ama bu "Yalnız Kur'an" yenilikçileri ve takipçileri Müslüman ülkelerin hepsinde son yıllarda etkili olmaya başladı. Ve şimdi internet çağında geniş toplulukları içine almakta daha ciddiye alınmakta ve genel Müslüman halk arasında ilgi ve dikkat kazanmaktadır. "Yalnız Kur'an" ya da "en çok Kur'an üzerinde odaklanma" hareketleri geleneksel İslam ekolleri tarafından 19. ve 20.yy'ın başlarında batı oryantalist araştırmancının hadisin ve tarihi materyallerin güvenilirliğinin eleştirisinin yapıldığı bir çok kitabın yazılması sonucu ortaya çıktığı ifade edildi. Yani "Yalnız kur'an" hareketleri batıların İslam'a saldırılarıyla 'apologetik' veya batıların İslama saldırıları olarak etiketlenmiştir. Bu bağlamda bu hareketler Kur'ani öğretiyi temel almayıp batılı inanç ve batıların İslami algı yöntemlerine dayanmıştır. Bu yüzden bu hareket batı kökenli hareket olarak tanımlanmıştır.

Bu yöntem Kelamın orta çağ ekollerinin Kur'anı yorumlama ve kendi doktrinleri için akli kullanan Mu'tezilenin davranışına benzemektedir. Bu ekollerin çoğu sadece mütevatir hadis, çoklu ravi zincirine sahip tarihi verileri kabul eder. Sayıca bu hadisler azdı. Bunlar daha kolay mevzu hadis zincirleri ve daha basit olanlar üzerine kurulmuş hadislerin çoğunu kabul etmek için karşılaştırıldığında sayıca azdı. Ve hatta mütevatir hadise bu kelami ekoller tarafından dikkatle yaklaşıldı. Kelamın akli metodlarının bir çoğu daha sonraki geleneksel ekollerin içinde bir dereceye kadar kelami metodların bir

çoğunu oluşturarak belli bir dereceye kadar yer edindi. Ama onların Kur'an mesajı hakkındaki inançları ve onların hadise yaklaşımları reddedildi. Ayrıca Yunan felsefesinin etkisiyle oluşmuş batı öğretileri ve İslami olmayan öğretiler olarak kabul edildi. 19-20.yy lardaki Muhammed Abduh, Seyyid Ahmed Han, G.A. Pervez, Muhammed İkbal ve diğer yenilikçiler Mu'tezile gibi aynı deliller ve sonuçları kullandıklarından hiçbir şekilde tercih edilmediler. Batılıların islami ve onların tarihi konseptine uygun olarak onlar neo-Mu'tezile olarak isimlendirildiler.

Onlar Sechacht, Goldziher, Muir ve İslam tarihine güvenilmez birçok Kur'an tercümelerine mantıksız ve batıl inançmış gibi saldıran diğer oryantalistlere körü körüne inanmakla suçlandılar. Bilim adamı Daniel Brown "Rethinking Tradition in Modern İslamic Thought" adlı kitabında bu yenilikçileri ve onların metodlarını araştırmaya başladı ve çok farklı sonuçlara ulaştı. Ona göre, bu yenilikçilerin bir çoğu fikirlerini Kur'an ve İslami belgelerin tarihsel güvenilirliği hakkında kendi şahsi araştırmaları üzerinde temellendirerek sahte belge ve çelişkilerin bulunduğu inandılar. Böylece bu yenilikçiler birkaç tane oryantalistle aynı sonuçlara vardılar ama onlardan etkilenmediler. Geleneksel ekoller hala onların ısmarlama hükümlerle yapılmış çalışmaların okunmaması gerektiğini ifade ederek onların çalışmalarını gayri meşru kabul etmekte ve yenilikçi fikirlerin bir çoğu Müslüman düşüncesinde sağlam bir yer edinmemektedir.

20.yy sonu ve 21.yy'ın başlarında yeni "Yalnız Kur'an" yenilikçi grupları ortaya çıktı ve şimdi fikirlerini yaymak için internet gücüne sahiptirler. Bunlar geleneksel ekoller tarafından kafir olarak damgalanmış olmalarına rağmen, internet Müslümanların çoğu tarafından kolaylıkla ulaşılabilen bir tartışma ortamı meydana getirmektedir ve böylece daha etkili olmaktadır. Pre-internet reform hareketi dönemine ait Perwez'in çalışmaları bir çok Müslüman tarafından yeniden keşfedilmiştir. Çünkü şimdilerde web sitelerinde bunlara ücretsiz ulaşmak mümkün olup İngilizce ve diğer dillere çevrilmiş bulunmaktadır ki bu daha önceleri mümkün olmayan bir şeydi. Bu yüzden "Yalnız Kur'an" hareketi anarşist ve yasaklanması imkânsız siteler sayesinde güçlenmektedir. Ama onlara karşı hala batı oluşumları ya da savunmacı hareketler gibi argümanlar kullanılmaktadır. Brown gibi Prof. Asya Musa da kendine sorar: Bu doğru mu, bu batı oluşumu mu, onların argümanlarından bazıları doğru mu? Uzun bir süre boyunca kendini reformun bir parçası olarak bulur. İslam'da "uzman" unvanı alırken ve böylece profesyonel araştırmayı yerine getirmek için bilgi ve eğitim alarak Brown tarafından kitabında tartışma konusu yapılamayan iki alan üzerinde yoğunlaştı. Araştırmadaki sorulardan biri: Eğer "Yalnız Kur'an" fikri Kur'anın kendi içinde bulunan bir argüman üzerine temellenmişse geleneksel pro-hadis ekollerinin yerine "Yalnız Kur'an" fikri ortodoks hareket olmaz mı sorusudur. İkinci soru, Brown tarafından işlenmeyen 20.yy'ın sonu ve 21.yy hareketlerinin araştırma hareketiyle ilgilidir. Bunlar batı toplumunun ürünü müdür?.

Brown'un kitabından farkı Musa'nın İslamın ilk yüzyılında "Yalnız Kur'an" ve "hadis kabulü" diyen ekol ve gruplar arasında benzer tartışmaların delillerinin izini sürmesidir. "Yalnız Kur'an" argümanları güçlü ise bunlar İslamın ilk gününden itibaren hemen hemen her dönemde var olmuştur ve gerçek de onun böyle olduğunu

göstermektedir. II. Halife Ömer, hadis kayıtlarını reddetmesiyle tanınırdı. Yenilikçiler hadisleri kabul etmemeleri hususunda bunu bir delil olarak kullanırlar. Şimdi geleneksel ekoller denilen hadisi kabul eden gruplar: Ömer Kur'anın yanlış kaydedilmesini istemediği için bunu yaptığını söylüyorlar bu yüzden o hadislerin dilden dile yayılmasına izin verdi. Hadislerin kayıt altına alınma yasağı peygamberden geldi ve peygamberden sonra 70 yılına kadar sürdü. Dönemin halifesi bilim adamlarına hadisleri yazmalarını emretti. Ama onlar bunu isteksizce yaptılar. Belli bir zaman geçip Müslümanlar arasında ihtilaf meydana gelince hadis alimleri II.yy'da toplanılan hadislerin yüzde doksanının uydurma olduğunu söylediler. Bunlar Brown tarafından zaten tartışılmış olan güvenilebilirlik iddiaların tarihsel sorgularıydı ve böylece Musa devam eder. Hadis ya da Kur'an dışı kaynaklar karşısındaki Kur'an temelli hadis argümanları için araştırma yapar. O ilk yüzyıllarda "Yalnız Kur'an" diye isimlendirilen herhangi bir bilgi bulmamıştır. Ama delilin yokluğu, yokluğun delili değildir. Bu yüzden Musa en erken pro-hadis argümanlarının inceleyerek farklı yöntem kullanmıştır. Böylece "Yalnız Kur'an" cıların hangi argümanları kullandığını anlayabiliriz. Keza bu yöntem ilk dönem Hıristiyan mezheplerinin öğretilerini anlamada ve yaygın belli başlı Müslüman kütüphanelerde Mu'teziliğe ilişkin dokümanların neredeyse hiç bulunmamasından dolayı 19- 20.yy'ın başlarındaki ilim adamları tarafından Mu'teziliğin öğretisinin anlaşılması için kullanılmıştır. Çünkü Mu'tezile karşıtlarının incelenmesiyle muarızlarının onları neyle suçladığı ya da anlara karşı ne tür argümanların geliştiğini görerek Mu'tezilenin neye inandıklarını anlama imkanı oluşur.

Musa, ortodoks İslamın iki meşhur alimi tarafından yazılmış iki pro-hadis metnini kullanır. İlki Şafii mezhebinin kurucusu ve İslam'da sünnet ve hadisi ilahi kaynak olarak kullanan ilk alim olarak tanınan Şafii'dir. İkincisi onun takipçisi olan İbn-i Kuteybe'dir. İkiside "Yalnız Kur'an" ideolojisine karşı kitaplar yazdılar ve böylece "Yalnız Kur'an" hareketinin yalnız onların yaşam süreleri içinde mevcut olduğunu ve hatta onlara saldırmak için kitap yazmak yeterince bilinen bir akımdır. O aradığı delili ortaya koyuyor. Musa, iki grup tarafından hangi Kur'an ayetlerinin de kullanıldığını ve pro-hadis gruplarının kendi argümanlarını büyük çoğunluk üzerinde nasıl ikna edici olduğunu onların metinleriyle bozuyor. Onun analizi açık ve mükemmel ifade edilmiştir. Şafii'nin metni basit gibi düşünülmemektedir. Ama Musa, Şafii'nin metodunu pozitif bir şekilde adım adım göstermektedir. Onların çalışma ve argümanlarını değerlendirdikten sonra Şafii'nin Kitab-u Cima'il-İlm kitabının çevirisinin çalışmasında verir ve bu kitabı İngilizceye ilk defa çevirdi. Metnin tarzı klasik Arapça formunun anlaşılması ve okunması kolay olmadığı için bu son derece zor bir görev olmuş olmalı.

Daha sonra modern "Yalnız Kur'an" hareketleri tartışmalarıyla, onların kurucuları ve argümanlarıyla devam eder. O bu kurucuların Raşit Halifeler, Suphi Mansur, Edip Yüksel, Kasım Ahmet ve birkaç grubun, batıdan gelmiş insanlar olarak değil geleneksel İslam öz geçmişine sahip İslami kimlikle yetişmiş kişilerdir. Onlar hadis ve Kur'an alanında belli birikimleri olan kişilerdir. Mesela Mansur, ünlü Ezher Üniversitesi'nde tarih alanında profesördü. Ayrıca bu reformcular kendi fikirleri için oryantalistlerin delil ve neticelerini kullanmadılar. Aksine değerlendirmelerine Kur'an üzerinden

ulaşmışlardır. Bu ayetlerden sonra İslami anlamak için “sadece Kur’an kullanılmalı” diye özetlenen fikirlerini daha da güçlendirmek için hadis tarihini araştırdılar. Bu yüzden onun kitabı yaklaşım ve sonuçları itibariyle benzersizdir. Sadece “Yalnız Kur’an” tarihsel ve Ortodoks hareketi değil Musa: İslam için tek kutsal kaynağın kabulü için yüzyıllar boyunca aynı Kur’an ayetlerinin kullanıldığını gösterdi. Bu ne batı hareketi ne de batı oryantalistlerinin sebep olduğu bir harekettir. Asıl İslami hareket kendi öz çekirdeği Kur’an üzerinde kuruldu. Aynen genel Müslüman kütüphanelerinden metinlerinin silindiği Mu’tazile yazıları gibi yüzyılları aşkın “Yalnız Kur’an” metinlerinin de durumu aynı şekilde vuku buldu. Bana göre bu da sadece tartışmadaki politik etkiler değil aynı zamanda hadisi destekleyen argümanlarının çoğunluğunun inandığı kadar güçlü olmadığını göstermiştir. Zayıf niye tehdit olarak algılanır? Hadis taraftarları, kendi görüşüne itiraz edecek yazılı eser bırakılmadığı için baskın görüş haline geldi. Belki gelecek herhangi bir yerde bazı gizli hazineler üretecek. Ama modern “Yalnız Kur’an” yazılı eserleri, internet, modern basımlar, gün geçtikçe daha fazla Müslümanın okuması ve onlardan etkilenmelerinden dolayı unutulmazlar. Hareket büyüyor. Bu “Yalnız Kur’an” hareketinin Kur’andan kaynaklanan güçlü argümanlara sahip oluş ve tarihsel mevzu hadis delillerinden değil, aynı zamanda Kur’anın tüm akım ve mezhepler tarafından kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Yukarda geçtiği gibi Kur’an esnek, ebedi, modern insanın bilgi düşüncesinin kriterlerinin dayanabildiği geniş bir kaynak metindir. Bu yorum 7-9.yy metodoloji ve kültürel düşüncelerini yansıtan hadisten daha hümanist, daha evrensel, daha tarafsızdır. Bu yüzden “Yalnız Kur’an” müslüman dünyanın reform ve modernizasyonu için sadece bir araç olmayacak aynı zamanda modern dönem şüphecilik ve rasyonelizm tarafından talep edilen sosyo-hümanistik bilimsel inancın yeni devrimini başlatacaktır. Rönesans ve modern bilimin kurucusu olan orta çağ İslam alimleri Kur’an nedeniyle bilimseldiler. Müslüman toplumu Kur’anın evrenselliği nedeniyle genelde hoş görülme ve ilericiydi. Dünyanın geri kanalı geri kalmış ve baskıcıydı. 9.yy dan bu yana hadisin kutsal kaynak olarak kabulünün artması, hem şimdi olduğu gibi müslüman dünyanın ekserisinin içler acısı bir duruma düşmesine neden oldu hem de Kur’anın evrimci sistemini yavaş yavaş yıktı. “Yalnız Kur’an” sapıklık değil canlanmadır.

Prof. Musa’nın kitabı bilimsel araştırma da çığır açan önemli bir eserdir. Onun çalışması İslamın revitalize edilmesiyle modern dünya olumlu anlamda bir değişim yaşar. Bu kitap mükemmel yazılmış okunması gereken bir kitaptır.